

Το ιστορικό στοιχείο στο σύγχρονο ελληνικό νεανικό μυθιστόρημα. Η περίπτωση του *Μικρού αδελφού* και της *Προφητείας του κόκκινου κρασιού*, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου

Έλενα Χ. Στανιού
Δρ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
Νηπιαγωγός-Συγγραφέας

Τασούλα Τσιλιμένη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Περίληψη

Το παρόν άρθρο αναφέρεται στο σύγχρονο ελληνικό ιστορικό παιδικό-εφηβικό μυθιστόρημα, μέσα από δύο μυθιστορήματα της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, τον *Μικρό αδελφό* και την *Προφητεία του κόκκινου κρασιού*, που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα του είδους. Η επιλογή των συγκεκριμένων μυθιστορημάτων έγινε με κριτήριο τον θεματικό χρόνο και το περιεχόμενό τους, τον χρόνο συγγραφής τους, αλλά και τους χαρακτήρες που στηρίζουν την πλοκή και τη δράση. Τα κείμενα αυτά αποτελούν την αρχή και το τέλος του ιστορικού μυθιστορηματικού κύκλου που ανοίγει η συγγραφέας το 1976 και ολοκληρώνει το 2008, καθώς τα δεκαπέντε μυθιστορήματα αυτής της χρονικής περιόδου συνδέονται μεταξύ τους ιστορικά και κοινωνικά, έτσι ώστε να μιλά κανείς για ένα ενιαίο μυθιστόρημα ενηλικίωσης – Bildungsroman. Αρχικά, αναφέρεται η σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας, για να εξεταστούν στη συνέχεια τα μυθιστορήματα ως προς το βασικό θέμα τους, τα πρόσωπα και τα διακείμενα που περιλαμβάνουν και πώς συνδέεται με αυτά το ιστορικό στοιχείο.

Εισαγωγή

Ο ιστορικός μυθιστορηματικός κύκλος της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, που είχε ανοίξει με το μυθιστόρημα *Ο μικρός αδελφός* (1976), ολοκληρώνεται με το μυθιστόρημα *Η προφητεία του κόκκινου κρασιού* (2008). Η ιστορική πορεία των λογοτεχνικών ηρώων της συγγραφέως ξεκινούν από τον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, με τον *Μικρό αδελφό*, όπου πραγματικοί και μυθοπλαστικοί χαρακτήρες εμπλέκονται, για να δημιουργήσουν την πλοκή του μυθιστορήματος. Στην *Προφητεία του κόκκινου κρασιού*, μέσα από τις ιστορικές μνήμες που ανασύρει για πρόσωπα και γεγονότα, ο αναγνώστης παρακολουθεί τα αφηγηματικά πρόσωπα να εναλλάσσονται στο παρόν και το παρελθόν, κάτι που προσδίδει ποικιλία στο λόγο και κάνει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα την εξιστόρηση των γεγονότων (Αναγνωστόπουλος, 2008α: 203-205). Οι ψυχολογικά άρτιοι, δομημένοι και ακέραιοι χαρακτήρες του μυθιστορήματος ακολουθούν την

τριτοπρόσωπη αφήγηση που επιλέγει η συγγραφέας, σκιαγραφώντας την έντονη προσωπικότητα και τη δυναμική παρουσία τους μέσα στο κείμενο, δίνοντας, έτσι, τη δυνατότητα στον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη ροή και την εξέλιξη των γεγονότων, κερδίζοντας ταυτόχρονα σημαντικές εμπειρίες, που αφορούν τόσο στους ήρωες και την ιστορία τους, όσο και στον ίδιο τον εαυτό τους. (Τσιλιμένη & Σταυρουλάκη, 2008: 49-53).

Το εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα είναι ένα από τα πιο σημαντικά τμήματα της παγκόσμιας εφηβικής λογοτεχνίας. Στην Ελλάδα, το είδος αυτό καλλιεργείται συχνά σε περιόδους κρίσης αλλά και στη σύγχρονη εποχή. Συγγραφείς της παιδικής/εφηβικής λογοτεχνίας επιχειρούν μέσα από το λογοτεχνικό έργο τους, όχι μόνο να φωτίσουν ιστορικά γεγονότα της παγκόσμιας και τοπικής ιστορίας μιας χώρας (Σακελλαρίου, 1996: 209-210), αλλά και να δημιουργήσουν το κλίμα μιας κριτικής στάσης των νεαρών αναγνωστών απέναντι στα ιστορικά γεγονότα, τα οποία έχουν κοινωνικές διαστάσεις για τον σύγχρονο άνθρωπο. Ο συγγραφέας που θα ασχοληθεί με το ιστορικό μυθιστόρημα είναι απαραίτητο να κατέχει την ιστορική εποχή και τα πρόσωπα που προσπαθεί να ζωντανέψει (Αναγνωστόπουλος, 1991: 128) και με το δικό του τρόπο να συνδυάσει τα ιστορικά γεγονότα με τα μυθιστορηματικά στοιχεία, για να πλάσει το μύθο του. Σε ένα ιστορικό μυθιστόρημα, τα γεγονότα, οι περιπέτειες και οι πρωταγωνιστές μπορεί να είναι πλασματικά, αλλά ο κόσμος όπου τοποθετούνται είναι πραγματικός, σύμφωνα με τον Butterfield, γιατί το ιστορικό μυθιστόρημα είναι συνεπές προς τη ζωή του παρελθόντος και πιστό στην εποχή με την οποία ασχολείται (Butterfield, 1924: 50). Συχνά στα έργα τους οι συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων αναφέρονται σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους ενός έθνους, σε εχθροπραξίες μεταξύ γειτονικών λαών και στις καταστροφικές συνέπειες που έχουν αυτές στην ψυχοσύνθεση των ανθρώπων (Δελώνης, 1986: 38-46). Η συγγραφέας Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, γνωστή για την έντονη δραστηριότητα και το πλούσιο έργο της, χρησιμοποιεί με έναν ιδιαίτερο τρόπο στοιχεία από τη σύγχρονη ιστορία του ελληνικού έθνους και τα συνδέει με στοιχεία από την οικογενειακή της ζωή. Στα μυθιστορήματά της αναφέρεται στους πολέμους που συντάραξαν το ελληνικό έθνος και που συνδέονται με την ιστορία άλλων χωρών. Στον *Μικρό αδελφό* και την *Προφητεία του κόκκινου κρασιού*, η συγγραφέας αναδεικνύει ιστορικά γεγονότα που αφορούν στον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο και την περίοδο 1823 με 1913, όπου και διαμορφώνεται ο γεωπολιτικός χάρτης των Βαλκανίων.

Το σύγχρονο ιστορικό ελληνικό παιδικό-εφηβικό μυθιστόρημα, σημείο σύνδεσης Ιστορίας-Λογοτεχνίας

Η σχέση ιστορίας-λογοτεχνίας είναι ιδιαίτερα στενή, γεγονός που φαίνεται αν αναλογισθεί κανείς ότι διάφορα ιστορικά κείμενα παλαιότερων εποχών εξετάζονται από την ιστορία της λογοτεχνίας ως έντεχνα δημιουργήματα (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2004: 508). Η αντίληψη αυτή που παραπέμπει στη σύγχρονη θεώρηση της ιστορίας ως «λογοτεχνικού τεχνουργήματος», όπως αναφέρει ο Hayden White (1974: 277-303), είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στη μεταμοντέρνα εποχή. Απέναντι στη θετικιστική

αντίληψη, που θεωρεί ότι έργο της ιστορίας είναι η αποκάλυψη γεγονότων που βρίσκονται σε ντοκουμέντα, η νεότερη επιστημονική θεώρηση αναγνωρίζει τη «φανταστική ανακατασκευή» ως χαρακτηριστικό του έργου του ιστορικού, μαζί με την αναπαράσταση της πραγματικότητας (Ricoeur, 1990: 59-65).

Οι νεαροί αναγνώστες, μέσα από τα ιστορικά, κυρίως, λογοτεχνήματα που αναφέρονται σε ιστορίες διαφορετικών περιόδων, οι οποίες περιλαμβάνουν μύθους και θρύλους, ιστορίες για ιστορικά γεγονότα, μαρτυρίες ιστορικών γεγονότων ή φανταστικές ιστορίες από το παρελθόν, θα αναπτύξουν μία αντίληψη του παρελθόντος, που θα τους βοηθήσουν όχι μόνο να διαχωρίσουν την πραγματικότητα από τη φαντασία, αλλά και να γνωρίσουν συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές του τόπου τους (Σακκής & Τσιλιμένη, 2007: 31). Μέσα από τη γνώση του παρελθόντος και την αξιοποίησή του από το ιστορικό κείμενο, τις ευκαιρίες για την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, ιδιαίτερα με τη δυνατότητα για ιστορική έρευνα που τους παρέχει, οι νεαροί, κυρίως, αναγνώστες θα κατανοήσουν πλευρές του παρόντος και θα οδηγηθούν σε προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη, μέσω της μετάδοσης της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς (O' Hara & O' Hara, 2002: 9-10).

Ωστόσο, όσο κι αν ένα ιστορικό κείμενο μετέχει στη μυθοπλασία, δεσμεύεται από την αξίωση για αλήθεια. Ο συγγραφέας ιστορικών κειμένων είναι υποχρεωμένος να αποδείξει την αλήθεια των γεγονότων, δεν αντιγράφει την πραγματικότητα, αλλά επεμβαίνει στα ιστορικά γεγονότα και υποδεικνύει μια νέα ανάγνωση της ιστορίας, προβαίνοντας σε μία δημιουργική επαναπεριγραφή ή επανασύστασή της (Ricoeur, 1990: 76-78). Ο λογοτέχνης δεν υπόκειται σε τέτοιες δεσμεύσεις και σε αντίθεση με τον ιστορικό, παράγει ένα άρτια δομημένο κείμενο, με όλα τα πλεονεκτήματα ενός λογοτεχνήματος (Daniel, 1992: 55-62). Το ιστορικό κείμενο μπορεί να θεωρηθεί ως «μετακείμενο της ιστορικής αφήγησης», καθώς σε αυτό το γεγονός «δεν εξιστορείται, αλλά σημασιοδοτείται, εγγράφεται σε ένα συμβολικό σύμπαν και ανάγεται σε μύθο» (Αμπατζοπούλου, 2000: 204).

Σύμφωνα με τους Adamson (1999: xi) και Hägg (1987: 187), το τυπικό ιστορικό μυθιστόρημα τοποθετείται σε μια περίοδο μία με δύο γενιές πριν απ' αυτή του συγγραφέα και μεταδίδει την αίσθηση του παρελθόντος. Επικεντρώνεται σε πλασματικούς χαρακτήρες, αλλά θέτει επίσης στη σκηνή και ένα ή περισσότερα πρόσωπα γνωστά από την ιστορία. Σε ένα ρεαλιστικό γεωγραφικό περιβάλλον περιγράφει τις συνέπειες μιας σειράς από πραγματικά γεγονότα στη ζωή των χαρακτήρων. Είναι ή δίνει την εντύπωση ότι είναι, αληθινό, όσον αφορά στο ιστορικό πλαίσιο. Μπορεί, ακόμη, να στοχεύει στο να επιτύχει μια καλλιτεχνικά αληθινή ανασύνθεση της ιστορικής περιόδου που αναφέρεται στο έργο, και του τρόπου ζωής της, κάνοντας τους χαρακτήρες να παρουσιάζονται σαν τυπικοί εκπρόσωποι της εποχής τους και του κοινωνικού τους περιγύρου.

«Πατέρας» του ιστορικού μυθιστορήματος θεωρείται ο Walter Scott, «ο μεγαλύτερος των σύγχρονων μυθιστοριογράφων», σύμφωνα με τον συγγραφέα του πρώτου ελληνικού ιστορικού μυθιστορήματος – *Ο Αυθέντης του Μωρέως* (1850), Α.Ρ. Ραγκαβή (Ραγκαβής, 1989: 60), από την εμφάνιση του Scott με το *Waverley*, το 1814, το πρώτο από τα ιστορικά του μυθιστορήματα, το οποίο δάνεισε το όνομά του σε όλο το μυθιστορηματικό του έργο, που έμεινε γνωστό ως *Waverley Novels* (Ντενίση, 1994:

11). Ο Απόστολος Σαχίνης, γνωρίζοντας ότι οι ιδέες του Scott ήταν το απαύγασμα των ρομαντικών ιδεών πάνω στις αξίες της ελεύθερης βούλησης, ταυτίζει το ιστορικό μυθιστόρημα με το μυθιστόρημα της ρομαντικής περιόδου και ορίζει ως πρώτη περίοδο του νεοελληνικού μυθιστορήματος την πεντηκονταετία 1830-1880, την οποία ονομάζει περίοδο του ιστορικού μυθιστορήματος, γιατί, όπως εξηγεί, «οι περισσότεροι μυθιστοριογράφοι που έγραφαν εκείνη την εποχή ανέτρεχαν στο παρελθόν, ζωντάνευαν πρόσωπα ή γεγονότα της Ιστορίας και απέφευγαν την εκμετάλλευση ή την αντιμετώπιση θεμάτων από τη σύγχρονή τους ζωή», καθώς βρισκόταν στην ακμή του ο ρομαντισμός και το αίτημα της επιστροφής σε θέματα από τα παλιότερα χρόνια (Σαχίνης, 1958: 39).

Ο Butterfield υποστηρίζει ότι υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους μπορεί ένας συγγραφέας να χειριστεί την ιστορία: α) ο στατικός, σύμφωνα με τον οποίο μια παλαιότερη εποχή περιγράφεται ως μακρινή χώρα και απλά αναπαράγεται ένα στατικό πορτρέτο της εποχής και β) ο δυναμικός, σύμφωνα με τον οποίο περιγράφονται και αναλύονται οι συνθήκες που κυριαρχούσαν την εποχή αυτή. Προκύπτουν, έτσι, δύο τύποι ιστορικών μυθιστορημάτων: α) εκείνα που απλά φωτίζουν την ιστορία μιας περιόδου και διευκρινίζουν τις επικρατούσες συνθήκες και β) εκείνα που, από μόνα τους, αποτελούν ιστορική αφήγηση. Η ιστορία, δηλαδή, μπορεί να παρέχει στο συγγραφέα τον κόσμο της αφήγησής του, την υπόθεση, την ιδέα για την υπόθεση και το θέμα (Butterfield, 1924: 50). Γιατί «το πραγματικό ιστορικό μυθιστόρημα είναι ιστορικό από πρόθεση και όχι κατά τύχη, είναι αυτό που γεννιέται από ένα μυαλό στραμμένο στο παρελθόν, σε μια παλαιότερη εποχή, την οποία έχει αναβιώσει με τη φαντασία του και είναι η ίδια εποχή που προτείνει στον συγγραφέα την εξιστόρησή της», αναφέρει ο Butterfield στην ίδια μελέτη του. Και την τελειώνει, κάνοντας μία παρατήρηση, με την οποία δείχνει τη σύνδεση της Ιστορίας με τη Μυθιστοριογραφία, ακριβώς θέτοντας τη μεταξύ τους διάκριση. Αναφέρει: «Για τον ιστορικό, το παρελθόν είναι ολόκληρη η διαδικασία της εξέλιξης που οδηγεί στο παρόν. Για τον μυθιστοριογράφο, είναι ένας παράξενος κόσμος, για τον οποίο μπορεί να αφηγηθεί ιστορίες, τις οποίες θα αναγάγει σε ιστορικό μυθιστόρημα, αφού συλλέξει πληροφορίες για το παρελθόν, τις κάνει κτήμα του και δει τη ζωή πίσω από αυτές» (Butterfield, 1924: 113).

Ο Fleishman αναφέρει πως ο συγγραφέας ιστορικών μυθιστορημάτων πρέπει να δημιουργεί στον αναγνώστη το συναίσθημα του πώς είναι να ζεις σε μια άλλη εποχή, περιγράφοντας και ερμηνεύοντας διάφορες περιστάσεις που προκάλεσαν τις προσωπικές αντιδράσεις ατόμων, τις οποίες επιθυμεί να απεικονίσει ο συγγραφέας (Fleishman, 1971: 3-8). Για να διευρύνει τη διαπίστωση ότι τα ιστορικά μυθιστορήματα αναπαριστούν τον ιστορικό περίγυρο, ο Harry Shaw εισάγει τον όρο «μυθοπλαστική ευλογοφάνεια», σύμφωνα με τον οποίο ένα ιστορικό μυθιστόρημα μπορεί να φανερώσει πολλά από τα στοιχεία μιας κοινωνίας, μέσα από τη διαδικασία της ανίχνευσης της ιστορικής αλήθειας και των γεγονότων (Shaw, 1983: 20-45).

Σε μερικά έργα, ο χώρος και ο χρόνος συνδέονται οργανικά με τα υπόλοιπα στοιχεία της αφήγησης και παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξή της, συμβάλλοντας στην κατανόηση των πράξεων των ηρώων και τονίζοντας τις αντιθέσεις και τις συγκρούσεις. Το σκηνικό, με την έννοια του γεωγραφικού, του κοινωνικού και του ιστορικού χρόνου,

είναι βασικό στοιχείο, μια και πλαισιώνει και τονίζει τη συμπεριφορά των ηρώων, επηρεάζοντας την εξέλιξη της πλοκής. Σε άλλα έργα, η χωροχρονική πλαισίωση έχει δευτερεύουσα θέση και δεν επηρεάζει παρά ελάχιστα ή καθόλου την εξέλιξη της ιστορίας (Καρπόζηλου, 2002: 193). Έτσι, στα ιστορικά μυθιστορήματα και τις βιογραφίες, ο τόπος και ο χρόνος αποκτούν, τις περισσότερες φορές, πρωταρχική σημασία. Αναφέρεται η ώρα, η ημερομηνία ή η χρονολογία, ενώ η περιγραφή της τοποθεσίας μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο. Στις περιπτώσεις αυτές, είναι απαραίτητη η αυθεντικότητα και η ακρίβεια των στοιχείων και των πληροφοριών, γι' αυτό ο συγγραφέας προσπαθεί, ώστε οι ήρωες να δρουν σε ένα αυθεντικό περιβάλλον. Ανάλογα με την ιστορική περίοδο, τα πρόσωπα, είτε είναι πραγματικά είτε φανταστικά, θα πρέπει να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τα δεδομένα, τις αξίες και τα ήθη της εποχής (Καρπόζηλου, 2002: 196).

Με το ιστορικό μυθιστόρημα, ο λαός και ιδιαίτερα τα παιδιά αποκτούν ιστορική συνείδηση και αίσθηση του παρελθόντος. Νιώθουν την ανάγκη περισσότερο για εμπάθυση παρά για έρευνα μέσα στη γνώση και την πραγματικότητα του παρελθόντος, η οποία θα οδηγήσει στον επαναπροσδιορισμό συγκεκριμένων επιλογών και τη λύση προβλημάτων του παρόντος (Ankersmit, 1989: 146, 152). Η μυθιστορηματική προσέγγιση των ιστορικών στοιχείων εμπλουτίζει, επίσης, τις ιστορικές φιγούρες, δημιουργώντας πιο εύκολη πρόσβαση στην ψυχολογία τους, γεγονός που θα βοηθήσει τους νεαρούς, κυρίως, αναγνώστες να κατανοήσουν καλύτερα μία εποχή ή ένα γεγονός παλιό, αλλά και πρόσφατο (Giasson, 2000: 56-57), μέσα από την ιστορική αναπαράσταση που παρουσιάζει το ιστορικό λογοτέχνημα (Brannigan, 1999: 417).

Οι συγγραφείς που γράφουν ιστορικά μυθιστορήματα οφείλουν να παρουσιάζουν τα γεγονότα με όσο γίνεται μεγαλύτερη αντικειμενικότητα και ειλικρίνεια, χωρίς να τα ωραιοποιούν ή να εξιδανικεύουν κάποιες πράξεις και να θεοποιούν ιστορικά πρόσωπα, αλλά και χωρίς να κόβουν ή να μεγαλοποιούν τα ιστορικά γεγονότα, προκειμένου να εξυπηρετούνται διάφορα συμφέροντα μεταξύ χωρών (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 1987: 26-27).

Η αλήθεια είναι ότι ως τα 1909 δεν είχε γραφεί κάτι ειδικά για τα παιδιά, σταθμός, όμως, στο χώρο του παιδικού ιστορικού μυθιστορήματος και, γενικά, για την παιδική λογοτεχνία, στάθηκε η Πηνελόπη Δέλτα (Δελώνης, 1986: 38-39) και έτσι, «ύστερα από τις παλαιότερες προσπάθειες, είτε ανούσιες είτε γραμμένες σε μια γλώσσα που δεν μιλούσε στην καρδιά και στην φαντασία του παιδιού, έχουμε τώρα ανώτερης πνοής συγγραφέα, που αφοσιώθηκε στην συγγραφή πεζογραφημάτων για παιδιά», σύμφωνα με τον Κ.Θ. Δημαρά (Δημαράς, 2000: 572-573). Τη μεγαλύτερη άνθηση τη γνωρίζει το παιδικό ιστορικό μυθιστόρημα μεταπολεμικά και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970 (Αναγνωστόπουλος, 2001: 187). Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε μια ανανέωση του ιστορικού μυθιστορήματος για νέους. Το ενδιαφέρον δεν στρέφεται πια στην επίκληση των γεγονότων της Ιστορίας, αλλά, κυρίως, στις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές συγκυρίες, που οδήγησαν σε κάποια συγκεκριμένα γεγονότα. Η ιστορία έγινε περισσότερο ερμηνευτική και περιγραφική. Και το ιστορικό μυθιστόρημα πρέπει να ενθαρρύνει τον προβληματισμό πάνω στο γεγονός. Τείνει προς το κοινωνικό μυθιστόρημα, παρουσιάζοντας την ιστορία μέσα από τη ζωή, τις χαρές και τις λύπες

των ανθρώπων. Ακόμη, έχει την τάση να απομυθοποιεί την ιστορία, προβάλλοντας, ιδιαίτερα, την ιστορική πραγματικότητα και όχι την εικόνα που έχει δημιουργηθεί γι' αυτήν στο πέρασμα των αιώνων. Το παρελθόν βρίσκει ξανά την επικαιρότητά του απέναντι σε ορισμένα σύγχρονα προβλήματα, χωρίς, όμως, να μεροληπτεί ή να στέκεται ουδέτερο και αδιάφορο (Εσκαρπί, 1995: 125).

Με αφετηρία ένα πραγματικό ιστορικό γεγονός, κάποιοι συγγραφείς χρησιμοποιούν έναν πλούτο λεπτομερειών για να δώσουν ζωντάνια στην ιστορία τους, άλλοι τονίζουν τα χαρακτηριστικά της περιόδου που αναφέρουν, άλλοι σκιαγραφούν τόσο ζωντανά μία εικόνα με τις λέξεις, που ο αναγνώστης μπορεί να βιώσει το παρελθόν. Η αίσθηση του τόπου είναι ζωντανή και είναι αξιοσημείωτο που οι μεγάλοι συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων έχουν δημιουργήσει τον δικό τους προσωπικό χώρο και τρόπο σκέψης, μέσα από τις πολιτικές τους θέσεις, τον τρόπο παρουσίασης των ιστορικών γεγονότων, ακόμη και την καλλιτεχνική απόδοση από τον εικονογράφο, στοιχεία που αποτελούν τα πλεονεκτήματα ενός ιστορικού μυθιστορήματος (Fisher, 2002: 368-369). Οι αναγνώστες, μέσα από το ιστορικό μυθιστόρημα, γίνονται κοινωνοί μιας συγκεκριμένης ιστορικής πραγματικότητας, νιώθοντας τα ιστορικά πρόσωπα σαν πραγματικές ανθρώπινες υπάρξεις, καθώς σκιαγραφούνται μέσα από τις λεπτομέρειες από την καθημερινή τους ζωή και περιγράφεται η εσωτερική τους διαπάλη, ώσπου να φτάσουν στο αποτέλεσμα που προδιαγράφει η ιστορία (Σακελλαρίου, 1996: 209-210).

Ιστορικές αναφορές στον *Μικρό αδελφό* και την *Προφητεία του κόκκινου κρασιού* της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου

Το πρώτο μυθιστόρημα της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, το κοινωνικό-ιστορικό *Ο μικρός αδελφός* (1976), βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα που συνέβησαν στη Μακεδονία, κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη δίνη του πολέμου, ο τότε δεκαεξάχρονος Άγγελος Βεζούκας χωρίζεται από τον μικρό του αδελφό, τον δωδεκάχρονο Αλέξανδρο. Μέσα από τις περιπέτειες που περνάει για να τον βρει, νιώθει να ωριμάζει, αλλά και να αποστρέφεται τον πόλεμο, αποζητώντας πάντα τη δικαιοσύνη και την ειρήνη.

Το μυθιστόρημα *Ο Μικρός αδελφός*, με βασικό θέμα την αγάπη για το συνάνθρωπο και τη λαχτάρα για ειρήνη, βασίζεται σε προσωπικές εμπειρίες και περιστατικά που έζησε ο πατέρας της συγγραφέα ως έφηβος στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όντας ένας από τους εβδομήντα χιλιάδες Έλληνες που σύρθηκαν όμηροι στη γη των τότε εχθρών, κάτι που κάνει το συγκεκριμένο κείμενο να λειτουργεί και ως αυτοβιογραφία. Τα πάθη του πατέρα της συγγραφέα σε κείνη τη φριχτή δίχρονη ομηρεία, οι οδυνηρές περιπέτειες των Μακεδόνων, οι κακουχίες που στοίχισαν τη ζωή σε πενήντα οχτώ χιλιάδες από αυτούς και ο τρόπος που κατόρθωσαν να γυρίσουν τελικά στην Ελλάδα οι δώδεκα χιλιάδες που επέζησαν, ήταν η αληθινή, συγκλονιστική ιστορία που διηγόταν στα τρία παιδιά του, αντί για παραμύθι, τα κρύα βράδια της Κατοχής. Το καλό τέλος της ιστορίας του – ο γυρισμός, το αντάμωμα με τους δικούς του, η αρχή μιας νέας ζωής στην Αθήνα – έδινε κουράγιο στην οικογένεια της συγγραφέα κι ελπίδα ότι και τα δικά

τους βάσανα και ο δικός τους πόλεμος θα τέλειωνε μια μέρα και η ειρήνη θα επέστρεφε στον τόπο μας (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 2002: 115-116).

Το μυθιστόρημα αυτό ανοίγει τον ιστορικό κύκλο των κειμένων που θα αποτελέσουν το Bildungsroman της Πέτροβιτς από το 1976 έως το 2008. Αυτό σημαίνει πως το έργο αυτό ανοίγει και τον κύκλο των διακειμένων τα οποία θα δημιουργήσουν την προϋπόθεση ώστε να εμπλακούν οι αναγνώστες στην πορεία και εξέλιξη των μυθιστορηματικών χαρακτήρων. Ο πρωταγωνιστικός χαρακτήρας Άγγελος Βεζούκας και η οικογένειά του αποτελούν τους βασικούς διακειμενικούς χαρακτήρες, οι οποίοι στηρίζουν την αφηγηματική δομή του κειμένου και ενισχύουν τις εσωτερικές σχέσεις των χαρακτήρων μεταξύ τους, ως αποτέλεσμα της ενδοκειμενικής λειτουργίας τους, σύμφωνα με τον Thwaites και τους συνεργάτες του, αλλά και των χαρακτήρων με τους αναγνώστες (Thwaites, Lloyd & Warwick, 1994: 89). Οι εσωτερικές σχέσεις που θα αναπτύξουν και θα αποτελέσουν τη βάση των γεγονότων της πλοκής, τους καθιστούν αφηγησιακά διακείμενα τα οποία θα μεταφέρονται σε επόμενα κείμενα, δημιουργώντας στους αναγνώστες οικείες εικόνες και τονίζοντας την ιδεολογική τους ταυτότητα. Η εξελικτική τους πορεία, μέσα από τον κειμενικό, αλλά και τον θεματικό χρόνο, καθιστά κατά κάποιο τρόπο υποχρέωση του αναγνώστη, που θα γίνει κοινωνός της υποχρεωτικής και εμφανούς διακειμενικής τους υπόστασης (Riffaterre, 1980: 4-5, Jenny, 1976: 257), να λάβει υπόψη του την εσωτερική διακειμενικότητα που παρατηρείται στα κείμενα, καθώς οι ήρωες προέρχονται από προηγούμενα μυθιστορήματα της ίδιας συγγραφέα. Οι επόμενες εμφανίσεις των χαρακτήρων σηματοδοτούν έτσι, την ύπαρξη του διακειμενικού λόγου της Πέτροβιτς και τη λειτουργία του στο μυθιστορηματικό της έργο.

Το μυθιστόρημα *Η προφητεία του κόκκινου κρασιού* (2008), που εμπεριέχει στοιχεία κοινωνικά, ιστορικά, ταξιδιωτικά και μυθιστορηματικής βιογραφίας, αναφέρεται σε ένα ταξίδι της Όλγας Νόιγκερ και του πατέρα της Αλέξη Νόιγκερ – λογοτεχνικοί χαρακτήρες της συγγραφέα – στο θρυλικό Μελένικο, στο «Μυστρά του Βορρά», που τώρα ανήκει στη Βουλγαρία, και γίνεται αφορμή να ζωντανέψει το παρελθόν αυτής της βυζαντινής πόλης, κέντρου του τότε ελληνισμού. Έτσι έρχονται στο φως σημαντικοί σταθμοί της πολυτάραχης ιστορικής του πορείας, από τον καιρό του Ρήγα Βελεστινλή και της Φιλικής Εταιρείας ως τους Βαλκανικούς Πολέμους και την καταστροφή του, τον Αύγουστο του 1913, όταν μετά το Συνέδριο του Βουκουρεστίου που οι Μεγάλες Δυνάμεις το παραχώρησαν στη Βουλγαρία (Αναγνωστόπουλος, 2008α: 203), οι χιλιάδες κάτοικοί του πήραν το δρόμο της προσφυγιάς. Πρόσωπα πραγματικά και φανταστικά, μέσα από την καθημερινή τους ζωή, φανερώνουν πτυχές της Νεοελληνικής ιστορίας που συχνά μένουν στη σκιά ή στο περιθώριο (Αναγνωστόπουλος, 2008β: 243), αλλά και αρχές της ισότητας, της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της διακυβέρνησης του Μελένικου (Καμαρούδης, Ζωγράφος & Παπαδοπούλου, 2013: 624. 625).

Τα διακείμενα του βιβλίου αποτελούν αξιόλογα δείγματα από το χώρο της λογοτεχνίας, της ποίησης, της μουσικής και του τύπου. Ο αναγνώστης βλέπει σε πολλά σημεία του βιβλίου να γίνεται αναφορά στον Οδυσσέα Ελύτη, τον Μπετόβεν, τον Σούμπερτ και τον Σοπέν, το Ρήγα Φεραίο, τον Ίωνα Δραγούμη, τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη για τη *Φόνισσα*, τον Μισέλ Παγιαρέ, τον Κωνσταντίνο Χρηστομάνο, ενώ μαθαίνει τίτλους

παλιών εφημερίδων, όπως ο *Ερμής ο Λόγιος* του Ανθιμου Γαζή, ο *Ελληνικός Τηλέγραφος* του Δημήτριου Αλεξανδρίδη, ο *Απόλλωνας* του Αναστάσιου Πολυζωΐδη και η γαλλική εφημερίδα *Le Petit Journal* και μελέτες σχετικές με το Μελένικο και την ιστορία του (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 2008: 16-17, 74, 39-40, 52, 54, 87-90, 104, 128-129, 144, 148, 150, 158, 206, 215-219, 224, 252, 264, 267, 289, 301).

Παρατηρώντας κανείς τα εξωτερικά διακείμενα που ενσωματώνει η συγγραφέας στην *Προφητεία του κόκκινου κρασιού*, οδηγείται στο συμπέρασμα ότι πρόκειται καταρχήν, για ένα ιστορικό κείμενο, που πλαισιώνεται με στοιχεία μυθιστορηματικού χαρακτήρα. Είναι ένα πολυσχιδές έργο, στο οποίο λαμβάνουν χώρα δύο παράλληλες αφηγήσεις. Η μία ξεκινάει στις 30 Ιουλίου 2005 και τελειώνει στις 4 Αυγούστου 2005 και αφορά στο ταξίδι που κάνει η Όλγα με τον πατέρα της στο Μελένικο. Στο ταξίδι αυτό, η Όλγα θα συναντήσει έναν φοιτητή και θα γνωρίσουν παρέα τη σημερινή μορφή της πόλης του Μελένικου, θα προβληματιστούν με την παράξενη συμπεριφορά ενός γέροντα «μάντη» που θα γνωρίσουν εκεί και θα ξεδιαλύνουν τα προσωπικά τους αισθήματα. Η αφήγηση αυτή αποτελεί το μυθιστορηματικό κομμάτι του βιβλίου, το οποίο οδηγεί προς την ολοκλήρωση του μυθιστορηματικού κύκλου των κειμένων της Πέτροβιτς που ξεκίνησε το 1976 με το *Μικρό αδελφό*. Είναι η ενηλικίωση για πολλούς από τους ήρωες, η ωριμότητα και το γήρας για άλλους. Είναι με άλλα λόγια ένα τμήμα του επιλόγου του Bildungsroman της Πέτροβιτς – καθώς θα ακολουθήσουν και άλλα μυθιστορήματα από τη συγγραφέα μετά το 2008, με τους ίδιους χαρακτήρες – όπου φτάνουν στη λύση πολλά από τα ζητήματα που απασχολούσαν τους ήρωες, αλλά και τους αναγνώστες. Το κομμάτι αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα οδοιπορικό στο Μελένικο με έντονα, ωστόσο, κοινωνικό περιεχόμενο. Ιδιαίτερο στοιχείο στο βιβλίο αποτελεί η παράλληλη αφήγηση που ξεκινά την 1η Απριλίου 1813 και τελειώνει στις 4 Αυγούστου 1913. Το χωροχρονικό πλαίσιο της αφήγησης αυτής είναι τα εκατό χρόνια ιστορίας του Μελένικου Σερρών, μέχρι που περιήλθε από τις Μεγάλες Δυνάμεις στα βουλγαρικά εδάφη. Πρόκειται για τον τόπο καταγωγής της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, γι' αυτό και ο αναγνώστης θα μάθει αρκετά στοιχεία για την οικογένειά της από τις απαρχές του γενεαλογικού της δέντρου.

Στην ιστορική αυτή αφήγηση οι περισσότεροι από τους χαρακτήρες είναι πραγματικοί, είτε πρόκειται για προγόνους της συγγραφέα είτε για ιστορικές προσωπικότητες που σημάδεψαν με την παρουσία τους την ελληνική ιστορία, θετικά ή αρνητικά. Οι χαρακτήρες αυτοί ενισχύουν την ιστορικότητα της αφήγησης και με την παράλληλη πορεία τους με τους μυθοπλαστικούς ενδυναμώνουν και τον κοινωνικό χαρακτήρα του κειμένου. Οι δύο αφηγήσεις εμπλέκονται, καθώς η Όλγα Νόιγκερ θα αρχίσει να αναζητά στο ταξίδι της απαντήσεις σε οικογενειακά θέματα και θα γνωρίσει πρόσωπα και καταστάσεις που θα αλλάξουν τη ζωή της και θα επηρεάσουν το χαρακτήρα της. Αναζητά επίσης, ένα παλιό κειμήλιο της γιαγιά της, Ελισάβετ Βεζούκα-Νόιγκερ, και θα ανακαλύψει ότι ο παράξενος «μάντης» που μένει στο Μελένικο είναι το μικρό βουλγαρόπουλο που είχε σώσει ο προπάππος της, Άγγελος Βεζούκας, πρωταγωνιστής στο βιβλίο *Ο μικρός αδελφός*.

Στο μυθιστόρημα αυτό η Πέτροβιτς χειρίζεται με έναν ιδιαίτερο τρόπο την πολλαπλή και μεταβλητή αφήγηση και το χρόνο. Δεν είναι μόνο η διάκριση ανάμεσα στο τότε και το τώρα, αλλά σε κάθε χρονικό επίπεδο, κυρίως σ' αυτό του δέκατου ένατου αιώνα,

ενεργοποιώντας τη μνήμη με αναδρομές, ανασυστήνει το ιστορικό παρελθόν του Μελένικου και της νεότερης Ελλάδας μέσα από το παρελθόν των ηρώων. Άμεσα συνδεδεμένη με την αναδρομή είναι και η πολλαπλή αφήγηση στην περίπτωση που το ίδιο γεγονός επανέρχεται από την οπτική διαφορετικών προσώπων. Υπάρχουν, έτσι, ιστορικά και προσωπικά γεγονότα, αντιλήψεις – χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δοξασία του «χυμένου κόκκινου κρασιού» –, κοινωνικές κατακτήσεις, τις οποίες ο αναγνώστης προσλαμβάνει μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Με τον τρόπο αυτό συναντώνται τα δύο επίπεδα της ιστορίας και το ιστορικό παρελθόν γίνεται παρόν (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2013: 205-207).

Καθώς όλοι σχεδόν οι πρωταγωνιστικοί χαρακτήρες από τα δεκαπέντε κείμενα αυτού του μέρους του μυθιστορηματικού κύκλου της Πέτροβιτς εμφανίζονται στη σύγχρονη αφήγηση της *Προφητείας του κόκκινου κρασιού*, ο αναγνώστης ξαναθυμάται γεγονότα και δράσεις που έζησαν αυτοί οι ήρωες και οδηγείται σε συμπεράσματα και λύσεις. Η εμφανής εσωτερική διακειμενικότητα προϋποθέτει, βέβαια, τη γνώση των προηγούμενων αφηγήσεων, ώστε να αποκτήσει ο αναγνώστης μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τους ήρωες. Αυτό, ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο, καθώς σε κάθε κείμενο όπου παρουσιάζονται είναι σαφής η ολοκληρωμένη προσωπικότητά τους. Οι ενδοκειμενικές σχέσεις οδηγούνται στην ολοκλήρωσή τους, αφήνοντας στους αναγνώστες περιθώρια ενδοσυγγραφικής διερεύνησης και παρέμβασης πέραν του κειμενικού τέλους και ανάλογα με την μέχρι τώρα αναγνωστική τους εμπειρία.

Μέσα από την εναλλαγή των αφηγήσεων, των χωροχρονικών δεδομένων και την πληθώρα των μυθοπλαστικών και πραγματικών χαρακτήρων, την ηλικιακή, νοητική και συναισθηματική τους κατάσταση, με κεντρικό άξονα την παλιά δοξασία για το χυμένο κόκκινο κρασί, η συγγραφέας Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου ολοκληρώνει τον ιστορικό μυθιστορηματικό κύκλο των υπό διερεύνηση κειμένων, σε ένα χρονικό διάστημα τριάντα δύο ετών και μέσα από ένα πνεύμα αισιοδοξίας και αίσθησης της ηθικής δικαίωσης (Στανιού, 2014: 393-394).

Η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, χωρίς να αντιμετωπίζει σε κάθε ιστορική αναφορά το πρόβλημα της ιστορικής ακρίβειας, στην προσπάθειά της να ανασυγκροτήσει μια παλιότερη εποχή, χρησιμοποιεί δύο τεχνικές: α) αρχικά, δημιουργεί μία πραγματικότητα, που, ακόμη κι αν αντλεί το υλικό της από άλλες μακρινές εποχές, στην ουσία γράφει για τη δική της εποχή και ζωή και παρουσιάζει τη δική της πραγματικότητα, γιατί ιστορική πραγματικότητα δεν είναι μόνο αυτή που αναφέρεται σε ιστορικά σημεία του παρελθόντος, αλλά και αυτή μέσα στην οποία ζει και αποκτά εμπειρίες ο ίδιος ο συγγραφέας. Σε πολλά από τα σύγχρονα ιστορικά μυθιστορήματα – ανάμεσα σε αυτά και της Πέτροβιτς – κυριαρχεί το αυτοβιογραφικό στοιχείο και γι' αυτό θα μπορούσαν να καταταγούν στα μυθιστορήματα «μαρτυρίας», τα οποία, ενώ φαίνεται ότι αποτυπώνουν απλά τα ιστορικά γεγονότα, ανασηματοδοτούν την ιστορία, εντάσσοντάς την σε ένα φανταστικό, μυθοπλαστικό πλαίσιο που λειτουργεί λυτρωτικά (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2004: 509, 510), β) την τεχνική της αντικατάστασης. Κάθε φορά που υπάρχει δυσκολία στη μετάδοση ενός στοιχείου είτε αφορά σε μια πολεμική εικόνα εξαιρετικής ωμότητας είτε σε πολιτική θέση, δεν περιγράφεται, αλλά «σημαίνεται», λείπει η ξεκάθαρη παράθεση και στη θέση της υπάρχει κάτι άλλο που την υποδηλώνει με ιδιαίτερη δύναμη και ακρίβεια (Ζερβού,

1993: 19-20). Είναι η τεχνική η οποία εντοπίζεται ακόμη στη χρήση και αξιοποίηση των σκηνών. Έτσι, υπάρχει ένας μηχανισμός διαρκούς αναγωγής της ωμής εικόνα σε σχήματα περισσότερο πραϋντικά (Ζερβού, 1993: 20), όπου διαφαίνεται πιο πολύ η συναισθηματική φόρτιση παρά η τραγικότητα της εικόνας.

Τοποθετεί μέσα στον περιβάλλοντα κόσμο των κειμένων της αποσπάσματα από τη ζωή της και τη ζωή των προσώπων από τον οικογενειακό της περίγυρο, υποδηλώνοντας έτσι την αντιθετική διάσταση μεταξύ πραγματικών και μυθοπλαστικών χαρακτήρων, οι οποίοι, όμως, «συνεργάζονται» κάτω από τις ζωντανές σχέσεις που τους ενώνουν, προκειμένου η συνειδητή απόφαση της δημιουργού να αναδείξει με σαφήνεια τη σημασία των συγκεκριμένων αποσπασμάτων (Lukács, 2004: 62). Η συγγραφέας, βρίσκοντας μία σταθερή ισορροπία μεταξύ των ιστορικών και των μυθοπλαστικών στοιχείων και χαρακτήρων, καταφέρνει να ξεπεράσει τη μεγαλύτερη ίσως δυσκολία για τον ιστορικό μυθιστοριογράφο, η οποία έγκειται ακριβώς στο γεγονός να μην γίνεται ιδιαίτερα φανερός ο υβριδικός χαρακτήρας του κειμένου – ως μείγμα εφεύρεσης και πραγματικότητας – και να μην αναπτυχθεί η μία πλευρά σε βάρος της άλλης, έτσι ώστε να πάψει το ιστορικό μυθιστόρημα να είναι ένα μυθιστόρημα αλλά μία επιστημονική εργασία, και το αντίθετο (Indurain, 2009: 2).

Συμπεράσματα

Το παιδικό νεανικό ιστορικό μυθιστόρημα, αποτέλεσμα της συνένωσης της ιστορίας με τη μυθοπλασία, παρουσιάζει τα ιστορικά γεγονότα ως μαρτυρίες του παρελθόντος, τα οποία όμως ο λογοτέχνης θα τοποθετήσει σε ένα νέο μυθιστορηματικό σκηνικό. Θα αποδώσει ένα ιστορικό γεγονός μέσα από τη συνεργασία ιστορικών και μυθοπλαστικών χαρακτήρων και τη μυθιστορηματική πλοκή, σεβόμενος το ιστορικό παρελθόν και το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Αφηγείται και παρουσιάζει τα γεγονότα με μεγαλύτερη ζωντάνια και συναίσθημα, χωρίς την αυστηρότητα της αμιγώς ιστορικής αφήγησης. Αναβιώνει το παρελθόν, ενώ προσφέρει φαντασία, ιστορία και λογοτεχνική μυθοπλασία, αναμιγνύοντας το ιστορικό με το πλασματικό στοιχείο με τον κατάλληλο τρόπο. Σύμφωνα με τον Felperin (1991: 89), η ιστορία είναι ένα είδος εξιστόρησης με κατεύθυνση το παρόν, η οποία δημιουργεί μία αφήγηση, με βάση τα ιστορικά ντοκουμέντα, μία κειμενική κατασκευή, που αποτελεί ταυτόχρονα η ίδια μία ερμηνεία και είναι ανοιχτή σε άλλες ερμηνείες.

Το ιστορικό μυθιστόρημα μπορεί να θεωρηθεί ως το είδος εκείνο του πεζογραφήματος που ικανοποιεί την επιθυμία των αναγνωστών με το να κάνει την ιστορική αφήγηση απολαυστική. Αυτό έγινε χάρη στον μυθιστορηματικό ρεαλισμό που επέτρεψε τη συνύπαρξη μυθιστορηματικών χαρακτήρων και σημαντικών ιστορικών προσώπων σε ένα αφηγηματικό σύμπαν, ανοιχτό στην προοδευτική πορεία και ερμηνεία του χρόνου και της κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία κάθε φορά απευθύνεται (Πολίτη, 2004: 51).

Οι συγγραφείς ιστορικών μυθιστορημάτων, διά της μυθοπλαστικής αντανάκλασης τμήματος της ιστορικής πραγματικότητας, μεσολαβούν για να οδηγήσουν τους νεαρούς αναγνώστες στην κατανόηση και ερμηνεία της πραγματικότητας που περιγράφεται. Το στοιχείο του ρεαλισμού αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά

γνωρίσματα των ιστορικών μυθιστορημάτων, καθώς ενισχύει την αναπαράσταση της πραγματικότητας και μειώνει την απόσταση μεταξύ του μυθοπλαστικού και του πραγματικού κόσμου (Τσιλιμένη, 2009: 61).

Στις σελίδες των ιστορικών μυθιστορημάτων της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου παρουσιάζονται ρεαλιστικές σκηνές του ιστορικού παρελθόντος της Ελλάδας και ζωντανεύουν ιστορικές φυσιογνωμίες που με τη δράση τους είτε θετικά είτε αρνητικά επηρέασαν την ελληνική ιστορία. Η συγγραφέας χειρίζεται με επιτυχία τη συναισθηματική φόρτιση και ένταση που κατά περιόδους έζησε το ελληνικό έθνος και με ρεαλισμό, ψυχραιμία και την κατάλληλη διάθεση απευθύνεται στο νεαρό αναγνώστη. Στόχος της δεν είναι να παρουσιάσει την εξωραϊσμένη εικόνα ενός πολύπαθου, αλλά ηρωικού και καρτερικού έθνους που βασανισμένο, αλλά αλύγιστο, αγωνίζεται μανιασμένο για την ελευθερία του (Ζερβού, 1993: 18-19). Θέλει να μεταδώσει τη γνώση της και τα προσωπικά της βιώματα – είτε από την ίδια είτε από τους προγόνους της – στους νεαρούς αναγνώστες της, ώστε οι ίδιοι να τα κάνουν κτήμα τους και να τα μετουσιώσουν σε μεταγνώση, ώστε να γίνουν κοινωνοί αυτών των εμπειριών, αλλά να δουν και μια άλλη όψη ενός ιστορικού γεγονότος.

Τα ιστορικά κείμενα της συγγραφέως είναι η εποποιία συγκεκριμένων εποχών, όπου η εκστατική ολότητα της ζωής δίνεται μέσα από την περιγραφή των ιστορικών δεδομένων, της ιστορικής αλήθειας και της ζωής των ηρώων, τόσο των πραγματικών ιστορικών προσώπων όσο και των μυθοπλαστικών χαρακτήρων, από τη συγγραφέα, η οποία προσπαθεί να ανακαλύψει, να φανερώσει και να οικοδομήσει κάθε κρυφή πλευρά της συγκεκριμένης εποχής στην οποία αναφέρεται (Lukács, 2004: 71, 77).

Βιβλιογραφία

- Adamson, L.G. (1999). *World Historical Fiction*, Phoenix/AZ, Orxy Press.
- Αμπατζοπούλου, Φ. (2000). Ιστορία και μυθοπλασία: Οι αυτοβιογραφικές εξηγήσεις πολέμου, στο *Η γραφή και η βάσανος. Ζητήματα λογοτεχνικής αναπαράστασης*, Αθήνα, Πατάκης, σσ. 202-228.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (1991). *Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2001). *Ιδεολογία και Παιδική Λογοτεχνία (Ερευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις)* (Τόμος 1), Αθήνα, Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2008α). *Χυμένο κόκκινο κρασί...*, στο Β.Δ. Αναγνωστόπουλος (επιμ.), *Το υφαντό της Πηνελόπης Διαχρονικές αναγνώσεις για την προσωπικότητα και το έργο της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου*, Βόλος, Εκδόσεις Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού, σσ. 203-205.
- Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (επιμ.). (2008β). *Το υφαντό της Πηνελόπης Διαχρονικές αναγνώσεις για την προσωπικότητα και το έργο της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου*, Βόλος, Εκδόσεις Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού.
- Ankersmit, F.R. (1989). Historiography and Postmodernism. *History and Theory*, 28, 2, pp. 137-153.

- Brannigan, J. (1999). Introduction: History, Power and Politics in the Literary Artefact, in J. Wolfreys (ed.), *Literary Theories: A Reader and a Guide*, Edinburgh, Edinburgh UP, pp. 417-427.
- Butterfield, H. (1924). *The Historical Novel*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Daniel, A. (1992). What Can You Learn From a Historical Novel? *American Heritage*, 46, 6, pp. 55-62.
- Δελώνης, Α. (1986). *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία 1835-1985 Από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα*, Αθήνα, Ηράκλειτος.
- Δημαράς, Κ.Θ. (2000). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας*, Αθήνα, Εκδόσεις Γνώση, σσ. 572-573, 9η έκδ.
- Εσκαρπί, Ν. (1995). *Η παιδική και νεανική λογοτεχνία στην Ευρώπη* (μτφρ. Σ. Αθήνη), Αθήνα, Καστανιώτης.
- Ζερβού, Α. (1993). Ιστορικό μυθιστόρημα και παιδαγωγικά προβλήματα. *Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας Το παιδικό-Νεανικό Μυθιστόρημα Αφιέρωμα Β'*, Αθήνα, Βιβλιογονία, σσ. 14-21.
- Felperin, H. (1991). "Cultural poetics" versus "cultural materialism": the two New Historicisms in Renaissance studies, in F. Barker, P. Hulme & M. Iversen (eds.), *Uses of History: Marxism, Postmodernism and the Renaissance*, Manchester, Manchester University Press, pp. 76-100.
- Fisher, J. (2002). Historical Fiction, in P. Hunt (ed.), *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, London and New York, Routledge, pp. 368-376.
- Fleishman, A. (1971). *The English Historical Novel, from Walter Scott to Virginia Woolf*, Baltimore, John Hopkins University Press.
- Giasson, J. (2000). *Les textes littéraires à l' école*, Montréal Paris, gaëtan morin éditeur ltée.
- Hägg, T. (1987). Callirhoe and Parthenope: The Beginnings of the Historical Novel, *Classical Antiquity*, 6, pp. 184-204.
- Indurain, C.M. (2009). *Brief Definition and Characterization of a Historical Novel*. Retrieved from http://www.culturahistorica.es/mata_indurain/historical_novel.pdf
- Jenny, L. (1976). La stratégie de la forme, *Poétique*, 27, p. 257.
- Καμαρούδης, Σ., Ζωγράφος, Μ. & Παπαδοπούλου, Σ. (2013). *Η προφητεία του κόκκινου κρασιού της Λότης Πέτροβιτς Ανδρουτσοπούλου: ένα παράδειγμα γλωσσικής διδακτικής εφαρμογής του ιστορικού μυθιστορήματος για την ιστορική μνήμη του «Μυστρά του Βορρά» όπως την προσλαμβάνουν τα σημερινά ελληνόπουλα*, στο Α.Ν. Ακριτόπουλος (Επιμ.), *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ - ΝΕΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΡΙΤΙΚΗ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ*, Αθήνα, Ηρόδοτος, σσ. 624, 625.
- Καρπόζηλου, Μ. (2002). *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων*, Αθήνα, Καστανιώτης.

- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2004). *Ιστορία και πολιτική στη νεότερη παιδική λογοτεχνία: Τα Γενέθλια της Ζωρζ Σαρή και Η σφεντόνα του Δαβίδ του Παντελή Καλιότσου*, στο Τ. Τσιλιμένη (Επιμ.), *Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό – νεανικό μυθιστόρημα*, Αθήνα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, σσ. 507-517.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2013). Λογοτεχνική αφήγηση και Ιστορία. Η περίπτωση του μυθιστορήματος *Η Προφητεία του κόκκινου κρασιού* της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, *Ηώς*, 3, σσ. 201-210.
- Lukács, G. (2004). *Η Θεωρία του Μυθιστορήματος* (μτφρ. Ξ. Τσελέντη), Αθήνα, Θεωρία-Ιδέες Πολύτροπον.
- Ντενίση, Σ. (1994). *Το ελληνικό μυθιστόρημα και ο sir Walter Scott (1830-1880)*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- O' Hara, L. & O' Hara, M. (2002). *Teaching History 3-11, The Essential Guide*, Continuum, London and New York.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Α. (1987). *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Α. (2002). *Το μικρόβιο της ευεξίας Γράφοντας βιβλία για παιδιά*, Αθήνα, Πατάκης.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Α. (2004). *Ο μικρός αδελφός*, Αθήνα, Πατάκης, 32η έκδ.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Α. (2008). *Η προφητεία του κόκκινου κρασιού*, Αθήνα, Πατάκης.
- Πολίτη, Τ. (2004). *Δοκίμια για το ιστορικό μυθιστόρημα Σταθμοί στην εξέλιξη του είδους*, Αθήνα, Εκδόσεις Άγρα.
- Ραγκαβής, Α.Ρ. (1989). *Ο Αυθέντης του Μωρέως*, Απ. Σαχίνης (επιμ.), Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη.
- Ricoeur, P. (1990). *Η αφηγηματική λειτουργία* (μτφρ. Β. Αθανασόπουλος), Αθήνα, Καρδαμίτσα.
- Riffaterre, M. (1980, October). La trace de l' intertexte, *La Pensée*, 215, pp. 4-5.
- Σακελλαρίου, Χ. (1996). *Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας Ελληνική και παγκόσμια Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας Με στοιχεία θεωρίας*, Αθήνα, Δανιάς.
- Σακκής, Α.Δ. & Τσιλιμένη, Τ. (2007). *Ιστορικοί τόποι και περιβάλλον Διδακτικές προσεγγίσεις για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Σαχίνης, Α. (1958). *Το νεοελληνικό μυθιστόρημα. Ιστορία και Κριτική*, Αθήνα, τυπ. Σ. Παπαδογιάννη.
- Shaw, H. (1983). *The Forms of Historical Fiction, Sir Walter Scott and His Successors*, Ithaca & London, Cornell University Press.
- Στανιού, Χ.Ε. (2014). *Διακειμενικότητα και χαρακτήρες στο μυθιστορηματικό έργο της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου (1976-2008)*, Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Thwaites, T., Lloyd, D. & Warwick, M. (1994). *Tools for Cultural Studies: An Introduction*. South Melbourne, Macmillan.

- Τσιλιμένη, Τ. & Σταυρουλάκη, Ε. (2008, Καλοκαίρι). Αφήγηση ιστοριών: Ο φυσικός τρόπος μέσα από τον οποίο μαθαίνουμε τον κόσμο μας και τα συναισθήματά μας. *Διαδρομές*, 90, σσ. 49-53.
- Τσιλιμένη, Τ. (2009). Ο πόλεμος στα σύγχρονα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, στο Τ.Δ. Τσιλιμένη (επιμ.), *Σύγχρονα κοινωνικά θέματα στην ελληνική παιδική και νεανική λογοτεχνία Ξεκλειδώνοντας τα μυστικά της σημερινής κοινωνίας*, Βόλος, Εκδόσεις Εργαστηρίου Λόγου και Πολιτισμού, σσ. 61-75.
- White, H. (1974). The Historical Text as Literacy Artifact, *Clio*, vol.3, no 3, pp. 277-303.